

Till socialutskottet

Socialutskottet har den 23 mars 2000 beslutat att bereda övriga utskott tillfälle att yttra sig över regeringens proposition 1999/2000:79, Från patient till medborgare – en nationell handlingsplan för handikappolitiken, jämte eventuella motioner.

I propositionen föreslår regeringen att riksdagen *dels* skall anta förslag till ändringar i bl.a. socialtjänstlagen (1980:620) samt lagen (1993:387) om stöd och service till vissa funktionshindrade (avsnitt 2.1 och 2.2), *dels* godkänna vad regeringen föreslår om mål och inriktning för handikappolitiken (avsnitt 5.1. och 5.2).

Med anledning av propositionen har väckts ett tjugotal motioner.

Lagutskottet har beslutat att avge yttrande över propositionens förslag såvitt gäller förslagen till nya paragrafer i socialtjänstlagen (SoL) och lagen om stöd och service till vissa funktionshindrade (LSS), 68 a § respektive 26 a §, samt de med anledning av propositionen väckta motionerna 1999/2000:So32 av Chris Heister m.fl. (m) yrkande 7 och 1999/2000:So44 av Ester Lindstedt-Staaf m.fl. (kd) yrkande 1.

Yttrandet begränsas till att avse frågan om det från utsökningsrättsliga utgångspunkter finns några hinder mot att regeringens lagförslag genomförs.

Utskottet

I propositionen anför regeringen att det sedan länge funnits ett behov av att göra något åt problemet med att kommuner och landsting trotsar domar som ger en enskild rätt till en insats enligt LSS och SoL. Svårigheterna att finna en juridisk hållfast lösning som dessutom låter sig förenas med principen om den kommunala självstyrelsen har emellertid varit betydande och gjort att problemet kvarstått år efter år.

Det utredningsarbete som hittills har bedrivits redovisas i propositionen (s. 77). Inget av de framlagda förslagen har lett till lagstiftning. Av propositionen framgår vidare att den generella frågan om kommunalt domstolstrots nu undersöks på nytt inom Justitiedepartementet och ett utredningsförslag i ämnet kan förväntas under hösten 2000.

Regeringen anser att skadeverkningarna för enskilda på LSS- och socialtjänstområdet är så oacceptabla att åtgärder som motverkar domstolstrots måste företas redan nu. De i propositionen framlagda lagförslagen i dessa

delar innebär att länsstyrelsen får förelägga en kommun eller ett landsting vid vite att följa en lagakraftvunnen dom som ger en enskild rätt till vissa insatser enligt SoL och LSS (68 a § första stycket resp. 26 a § första stycket). De föreslagna reglerna får dock inte tillämpas om verkställighet av en lagakraftvunnen dom redan har sökts enligt utsökningsbalken (UB). Ett vitesföreläggande förfaller om verkställighet söks enligt UB (68 a § andra stycket resp. 26 a § andra stycket). De föreslagna bestämmelserna i paragrafernas andra stycken har lagts till efter Lagrådets yttrande. Den nya lagstiftningen föreslås träda i kraft den 1 juli 2000.

Chris Heister m.fl. (m) uttalar i motion So32 tveksamheter till förslaget att ge länsstyrelsen rätt att förelägga vite gentemot kommuner som exempelvis av resursskäl inte kan tillgodose särskilda behov enligt SoL eller LSS och hänvisar därvid bl.a. till att Lagrådet framfört allvarliga invändningar mot förslaget. Motionärerna förordar en annan lösning som innebär att den enskilde får möjlighet till ekonomisk kompensation från kommunen motsvarande kostnaden för att betala någon annan – exempelvis en privat utförare – som kan tillgodose de aktuella behoven. I motionen yrkas att riksdagen avslår förslaget om en vitesmöjlighet för länsstyrelsen samt hos regeringen begär förslag om en ekonomisk kompensation till den enskilde i enlighet med vad som anförts i motionen (yrkande 7).

Ester Lindstedt-Staaf m.fl. (kd) anser i motion So44 att domstolstrots beträffande icke verkställda domar bör bli reglerat i lag. Motionärerna har emellertid invändningar mot det nu aktuella lagförslaget, och i motionen yrkas att riksdagen avslår propositionens förslag om sanktioner vid domstolstrots (yrkande 1).

I likhet med Lagrådet vill lagutskottet erinra om att den vanligaste vägen för att framtvunga verkställighet av en lagakraftvärd dom är att ansöka om verkställighet av domen hos kronofogdemyndighet enligt UB. Med verkställighet avses ett tvångsmässigt genomförande av en förpliktelse. Verktällighet som avser betalningsskyldighet sker genom utmätning. Också verkställighet av annan förpliktelse kan ske med stöd av UB. I ett rättsfall från år 1993 fann Högsta domstolen att det inte fanns några principiella hinder mot att använda detta förfarande för verkställighet av en förvaltningsdomstols dom (NJA 1993 s. 99). Omständigheterna i målet var följande. I en dom från länsrätten hade slagits fast att en psykiskt utvecklingsstörd person hade rätt till sådan särskild omsorg som anges i 4 § första stycket lagen (1985:568) om särskilda omsorger om psykiskt utvecklingsstörda m.m. (den s.k. omsorgslagen) i form av boende i gruppboende för vuxna. I länsrättens dom hade emellertid inte närmare preciserats när eller var denna särskilda omsorg skulle tillhandahållas. Högsta domstolens majoritet fann att domen därför inte kunde innefatta någon förpliktelse i den mening ordet har i UB och att domen därför inte kunde verkställas. Två ledamöter var skiljaktiga beträffande motiveringen och ansåg att det inte var fråga om en förpliktelse som rör egendom utan en förpliktelse som direkt avser den omsorgsberättigades person. UB var därför, enligt minoriteten, inte tillämplig på länsrättens dom. Vilka slutsatser som kan dras av rättsfallet är inte helt klart och avgörandet har varit föremål för diskussioner i den juridiska litteraturen (se T. Gregow, Utsökningsrätt, 3:e uppl., s. 63).

Av vad som tidigare redovisats framgår emellertid att det för närvarande pågår arbete inom Justitiedepartementet med att utreda frågan om hur ett sanktionssystem bör utformas som gör det möjligt att motverka kommunalt domstolstrots. Det uppdrag Regeringskansliet har gett en utredare innebär att utredaren skall göra avvägningar i fråga om vilka sanktioner som bör användas, vem sanktionen skall riktas mot och hur kännbara sanktionerna bör vara samt om det sanktionssystem som utredaren förordar bör gälla generellt, anpassas till olika sektorer eller utgöra en kombination av dessa modeller. I uppdraget ligger att utredaren bör överväga i vilken omfattning tidigare förslag som lagts fram kan läggas till grund för ett förslag till sanktionssystem. I första hand bör utredaren emellertid därutöver analysera i vilka fall det skulle vara motiverat med sanktioner riktade även mot enskilda ledamöter och hur sådana sanktioner skulle utformas. Utredaren bör även, enligt vad som framgår av uppdraget, försöka klarlägga i vilken mån UB:s bestämmelser kan användas för att få en dom av förvaltningsdomstol verkställd. Uppdraget skall redovisas den 1 september 2000.

Vad som anförts i motionerna utgör, enligt utskottets mening, inte skäl mot att förslaget nu genomförs. Inte heller den omständigheten att utredningsarbete pågår bör fördröja lagstiftning. De av regeringen föreslagna åtgärderna, är, enligt lagutskottets mening, att se som ett första och välkommet steg mot att på det viktiga LSS- och socialtjänstområdet komma till rätta med vissa av de problem som ryms inom begreppet domstolstrots. Lagutskottet förutsätter att regeringen inom ramen för det pågående arbetet med att finna förslag till mer heltäckande lösningar mot s.k. domstolstrots kan ta vara på de erfarenheter som under hand uppkommer vid tillämpningen av de nya bestämmelserna i SoL och LSS.

Med det anförda förordar lagutskottet att socialutskottet tillstyrker bifall till propositionen i förevarande delar och avstyrker bifall till motionerna So32 yrkande 7 och So44 yrkande 1.

Stockholm den 27 april 2000

På lagutskottets vägnar

Tanja Linderborg

I beslutet har deltagit: Tanja Linderborg (v), Rolf Åbjörnsson (kd), Marianne Carlström (s), Stig Rindborg (m), Rune Berglund (s), Karin Olsson (s), Henrik S Järrel (m), Nikos Papadopoulos (s), Elizabeth Nyström (m), Christina Nenes (s), Tasso Stafilidis (v), Kjell Eldensjö (kd), Berit Adolfsson (m), Anders Berglöv (s), Ana Maria Narti (fp) och Eva Arvidsson (s).

Avvikande mening

Rolf Åbjörnsson (kd), Stig Rindborg (m), Henrik S Järrel (m), Elizabeth Nyström (m), Kjell Eldensjö (kd) och Berit Adolfsson (m) anser att den del av utskottets yttrande som börjar med ”Vad som” och slutar med ”yrkande 1” bort ha följande lydelse:

Det återstår nu endast fyra månader till dess att den av Justitiedepartementet tillsatte utredaren skall avge sitt förslag till en mer heltäckande lösning av det från olika utgångspunkter synnerligen vittomfattande problemet med s.k. domstolstrots. Enligt utskottets mening borde regeringen ha avvaktat resultatet av detta arbete och inte nu lagt fram ett förslag som enbart tar sikte på verkställighet av domar enligt LSS och SoL – ett förslag som dessutom, trots de invändningar Lagrådet framfört, inte tillräckligt analyserats från utsökningsrättsliga utgångspunkter. De uttalanden regeringen gjort i propositionen har inte löst oklarheterna mellan de föreslagna bestämmelserna i SoL och LSS om vitesföreläggande i förhållande till UB:s regler om verkställighet. Därutöver vill utskottet särskilt peka på att Justitieombudsmannen (JO) i sitt remissvar, enligt vad som redovisats i propositionen (s. 76), uttalat att man inte skall skapa en ny väg för verställighet av domar utan att UB:s tillämplighet blivit klarlagd. I ett kommande lagförslag bör regeringen, enligt utskottets mening, göra sådana klarlägganden samt därutöver beakta de förslag och synpunkter som förts fram i de aktuella motionerna.

Vad som nu anförts innebär att lagutskottet förordar att socialutskottet med bifall till motionerna So32 yrkande 7 och So44 yrkande 1 avstyrker bifall till propositionen i förevarande delar.